

„A ti és a mi szabadságunkért” Kovács István:
A barátság anatómiája
Széphalom Könyvműhely,
Bp., 2007.

„Lengyel–magyar két jó barát, együtt harcol s issza borát” – mondja a XIX. századból származó, azóta már szállóigévé vált lengyel mondás. Ez az ismert szólás frappáns kifejezése ennek az idők próbáját kiállt viszonyoknak, mely az európai népek kapcsolattörténetében unikumnak számít. Kontinensünkön ugyanis nincs több példa arra, hogy két szomszédos nemzet több évszázadig tartó együttélés után is pozitív képet őrizne a másikról. Mindezek után nem véletlen, hogy a neves polonista és költő, Kovács István kötetét, amely *A barátság anatómiája* címmel jelent meg, ezen egyedülálló kapcsolat történetének szenteli. Bár a szerző múltunk több területével is foglalkozik (pl.: történelem, irodalom- és filmtörténet), fő kutatási területe mégis a reformkor és a szabadságharc kora, így a kötetben szereplő írások legnagyobb része is ehhez az időszakhoz kapcsolódik.

A könyv tematikai szempontból három nagy részre bontható. Az első részben a szerző a lengyel nemzeti szimbólumokat és emlékhelyeket mutatja be, valamint ebben a részben kapott helyet a kötet címadó írása is, amely e legendás kapcsolat évszázadairól ad rövid áttekintést.

A magyaroknak a térség különböző népeihez fűződő viszonya, függetlenül attól, hogy azok Magyarország határain belül vagy kívül éltek, a XIX. század elejéig alapvetően pozitív volt. Bár dinasztikus háborúkat többször is vívtak a szomszédokkal, a városokban pedig a reformáció küzdelmei és a helyi hatalomért folytatott harcok itt-ott etnikai konfliktusokat váltottak ki, ezek alapvetően nem rontottak a magyar–nem magyar viszonyon. A török ellen vívott harc ugyanis a XV. századtól kezdve egy táborba hozta az itt élő népeket, a közös küzdelem élményének köszönhetően pedig alapvetően pozitív képet alakítottak ki egymásról. Nem véletlen, hogy a magyar történelem egyik-másik személysége, mint például Hunyadi János vagy Hunyadi Mátyás helyet kapott más népek folklórájában, Zrínyi Miklós pedig azt mondta öccséről, Péterről, hogy jó horvát, tehát jó magyar. A Rákóczi-szabadságharc idején ugyan kisebb törésre került sor, mivel az itt élő szerbek már az uralkodó mellé álltak, de a szlovákok vagy a ruszinok még mind egyöntetűen Rákóczi seregében harcoltak. A XIX. század elején hazánkban és a térségben is megjelentek a modern értelemben vett nemzeti-ségi ellentétek, amelyek az azóta eltelt időszakban a legteljesebb mértékben felülírták a korábbi pozitívumo-

kat. Az évszázadok során kialakult kép gyökeresen átalakult és visszavonhatatlanul negatívvá vált, ami sajnos nem változott azóta sem. Bár az 1990-es évek délszláv háborújában a szlovénok és a horvátok melletti magyar kiállítás e két nép esetében ismét pozitív fordulatot hozott, ezek sajnos egyedi kivételt jelentenek a magyar–nem magyar kapcsolatok történetében. Az elmúlt két évszázadban lezajlott kedvezőtlen változások egyedül a lengyel–magyar viszonyt nem érintették.

A lengyel–magyar viszony története a XVIII. század végéig nem mutatott különösebb eltérést a térség más népeihez fűződő kapcsolatunkhoz képest. Voltak egymás ellen indított dinasztikus háborúk, közös uralkodók, miközben számtalan magyarországi diák tanult a krakkói egyetemen. Döntő változást e két nép viszonyában szintén a nemzeté válás időszaka hozott. A lengyel nemesi köztársaságot a XVIII. század második felében a három szomszédos nagyhatalom, Oroszország, Ausztria és Poroszország többször is megtámadta, újabb és újabb területeket szakítva el tőle. Az 1795-ös harmadik osztozkodást követően Lengyelország megszűnt létezni, így a lengyelek egyetlen célja a továbbiakban három részre szakított országuk egyesítése lett, aminek érdekében mindent meg is tettek. Végigharcolták a komoly területi változásokkal járó francia forradalmi és napóleoni háborúkat, volt több sikertelen forradalmuk és szabadságharcuk (pl.: 1830–31, 1846, 1848, 1863), számtalan összeküvést szöttek, de küzdelmük az első világháború végéig nem hozott eredményt. Ebben a küzdelemben a lengyelek számára az egyetlen szövetségest legtöbbször a magyarok jelentették, aminek már a XVIII. második fele óta voltak hagyományai. 1795-től kezdve a napóleoni háborúk végéig például több terv is született egy Lengyelország helyreállítását célzó közös lengyel–magyar fegyveres fellépésre, de ezek az akkori reálpolitikai helyzetben nem valósulhattak meg. 1830–31-ben a magyar rendek hivatalosan is állást foglaltak a lengyel ügy támogatása mellett, a menekülő felkelőket pedig befogadták és minden eszközzel támogatták. 1848 őszén egy légiónak is nevezett önálló lengyel katonai egység alakult Pesten Józef Wysocki parancsnoksága alatt, hogy a magyar ügy mellett harcoljon. Eredeti céljuk az volt, hogy a magyar szabadságharc győzelme után Galíciába betörve együtt kezdjék meg hazájuk egységének helyreállítását, amit a zászlójukon lévő felirat, „A ti és a mi szabadságunkért” is jól szimbolizált. Bár a közös tervekből a cári intervenció miatt végül nem lett semmi, a lengyelek katonai teljesítménye magyar részről nagy tiszteletet váltott ki, ami döntően hozzájárult e kapcsolat további elmélyüléséhez.

Magyar részről az első világháború alatt politikailag támogatták az országegyesítés ügyét, az 1920-as szovjet támadás idején pedig lőszerrel segítették a harcoló lengyeleket. A második világháború kitörése után hazánk több tízezer menekültet fogadott be, akiket a magyar kormány az 1944-es német megszállásig anyagilag, kulturálisan és politikailag a legteljesebb mértékben támogatott. 1956. október 23-án a forradalom a varsói lengyel változások melletti szimpátiatüntetéssel indult. A magyar ügyet a lengyelek ezt követően szívvel-lélekkel támogatták, a forradalom leverése után pedig sorra gesztusokat tettek nekünk. A hatvanas években az útlevéllal rendelkező, de Nyugatra nem utazható fiatalok számára a táboron belül szabadabb légkörű Lengyelország lett a fő célpont, bár ez az érdeklődés a nyolcvanas-kilencvenes évekre sajnos visszaesett.

A kötet második részében a XVI–XIX. századi lengyel történelemről szóló írások szerepelnek, ezt az időszakot a szerző a két ország néhány közös hőisének életútján keresztül mutatja be. A Lengyelországhoz sok szállal kötődő, kalandos életű Balassi Bálintról éppúgy olvashatunk, mint Bocskai Istvánról, vagy az 1683-as felszabadító háború hőseiről, így Sobieski Jánosról és Jan Chryzostom Pasekről is. A konkrét személyek életútján keresztül az olvasó számára pontosan kirajzolódik a korabeli Lengyelország élete. Szintén ebben a részben olvashatjuk a magyar–lengyel barátság megalapozását jelentő 1830–40-es évekkel, ezen belül pedig két nagy történelmi eseménnyel, az 1830–31-es lengyel és az 1848–49-es magyar szabadságharcra foglalkozó írásokat. Ezekben az írásokban Kovács István e két esemény közös hőiseinek, Henryk Dembińskinek és Józef Bemnek az életútját mutatja be részletesebben, akik a lengyel szabadságküzdelemben játszott szerepüknek köszönhetően Európa szerte jelentős hírnévre tettek szert. Míg azonban hírnevét Bem az osztrakenkai ütközetben nyújtott bátor helytállásával érdemelte ki, amit az erdélyi hadszíntéren nyújtott teljesítményével csak tovább növelt, addig Dembiński esetében ilyen érdemekről nem lehet beszélni. Ő hírnevét „mindössze” az 1831-es, Litvániából történő sikeres visszavonulásának köszönhetette, de ez az egyetlen cselekedete nem volt arányban azokkal a súlyos hadvezetési hibák-

kal, melyeket mindkét országban elkövetett. A két tábornok mellett szó esik a lengyel szabadságküzdelem Jeanne d’Arc-járól, Emilia Platterről is, aki nő léte katonatisztként harcolt és áldozta életét hazájáért.

A kötet lapjain olvashatunk még az 1848–49-es magyar szabadságharcban való lengyel részvételről, alapvetően a légió néhány tagjának és Bem tábornoknak a tevékenységén keresztül. A szerző kitér e küzdelem ismert vagy ismeretlen mártírjainak életére (pl.: Feliks Sławski, Mieczysław Woroniecki, Karol Gustaw d’Abancourt, Konrad Rulikowski), valamint a szabadságharcban való részvételük miatt Szibériába hurcolt katonák ügyére is. Ez a tanulmányblokk az 1873-ban létrejövő autonóm Galícia tartomány új életének ismeretével zárul.

A harmadik részben Kovács István a lengyel romantika négy legnagyobb költőjének, Adam Mickiewicznek, Juliusz Słowackinak, Zygmunt Krasińskinak és Cyprian Kamil Norwidnak az életútját mutatja be. Ők már a felosztott Lengyelországban, az orosz fennhatóság alatt álló részben születtek, Mickiewicz litván nemesi, Słowacki Podóliából Vilnába költözött értelmiségi, Krasiński oroszbarát katonatiszti, míg Norwid mazóviai nemesi családban. Fiatalságukat a még autonómiával rendelkező kongresszusi Lengyelországban töltötték, és életútjuk Varsóba vagy Vilnába, a két egyetemi város valamelyikébe vezetett. Meghatározó élményük volt az 1830–31-es lengyel szabadságharc és az azt követő megtorlás, bár a harcokban személyesen egyikük sem vett részt, csak verseikkel támogatták honfitársaikat. Az otthoni politikai légkör miatt végül mindannyian emigrációba kényszerültek, és életük hátralevő részét a hazájuktól távol, nyugat-európai számkivetettségben töltötték.

A barátság anatómiája alapvetően a lengyel–magyar kapcsolatok XIX. századi eseményeit, azon belül pedig a reformkor és a szabadságharc történéseit mutatja be. Bár e két évtized számít az egyik legjobban feltárt területnek, Kovács István ennek ellenére több, az újdonság erejével ható írást közöl kötetében, tovább árnyalva ismereteinket.

Vesztróczy Zsolt

SZAVAZZON A HÓNAP VERSÉRE!

Kedves Olvasónk!

2008. december 1-jétől költői vetélkedőt indítottunk. Honlapunk „VERSEK” rovatába minden hónap elején fölkerül hat-hét vers név nélkül, melyekre Olvasóink szavazhatnak egy hónapon keresztül. A három legtöbb

szavazatot kapó verset megjelentetjük a Magyar Napló soron következő számában! Szerkessze Ön is a Magyar Naplót, látogasson el honlapunkra: www.magyarnaplo.hu